



Araştırma Makalesi / Research Article

1909 TARİHLİ BİR RAPORDA KARAKEÇİLİ YÖRÜKLERİ VE BAZI HALK BİLİMSEL DEĞERLERİ

Ahmet DEMİRCAN¹
Erdal ADAY²

Öz

Yörükler göçebe yaşam tarzını benimsemiş ve genellikle hayvancılık ile geçimini sağlayan Türklere verilen bir isimdir. Yörüklerin bir aşireti olan Karakeçililer Oğuzların Kayı boyuna mensuptur. Bu yazıda, II. Abdülhamit döneminde Karakeçili Yörüklerinin durumuna dair yapılan bir saha araştırması üzerine 1909 tarihinde hazırlanmış özet bir rapor incelenmiştir. Bu çalışmalar bir anlamda Türkiye sahası halk bilimi çalışmalarının devletin asli kurucuları olarak kabul edilen Karakeçili Yörüklerinin kültürünü kayıt altına alması adına önem arz etmektedir. II. Abdülhamit'in Domanıç'e ve Hayme Ana'ya sahip çıkması Osmanlı sultanlarının Türk ulularına bakışı da göstermesi adına da önemlidir. Osmanlı Arşivlerinde bulunan, Kütahya, Eskişehir, Bilecik, Aydın ve Balıkesir çevresinde meskûn Karakeçililerin hane ve nüfusları ile Karakeçililerin bazı halk bilimsel değerlerini içeren bu rapora göre toplam 66 köyde 2.160 Karakeçili hanesi tespit edilmiştir. Belge, demografik verilerin yanı sıra Karakeçili Yörüklerinin kültürel yapısına dair çeşitli halk bilimsel unsurları da içermektedir. El sanatları, düğün gelenekleri, sözlü kültür ürünleri, geleneksel giyim-kuşam biçimleri ve türbe ziyaretlerine ilişkin bilgiler raporda yer almaktadır. Özellikle dokumacılık faaliyetlerinin niteliği, düğün merasimlerinde uygulanan ritüeller, yöresel kıyafetlerin adlandırılması ve kullanım biçimleri ile Ertuğrul Gazi'nin türbesine yönelik ziyaret pratikleri, Karakeçili topluluğunun kültürel kimliğini yansıtan önemli veriler arasında değerlendirilmektedir. Bu yönüyle söz konusu rapor, Karakeçili aşireti üzerine yapılan tarihi ve etnografik çalışmalara önemli katkılar sunabilecek niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Kayı, Karakeçili, Yörük, Halk bilimi

Jel Kodları: Z1

A 1909 REPORT ON THE KARAKEÇİLİ NOMADS AND CERTAIN FOLKLORE VALUES

Abstract

Yörük is a name given to Turks who have adopted a nomadic lifestyle and generally make their living from animal husbandry. The Karakeçililer, a tribe of the Yörük, belong to the Kayı clan of the Oghuz Turks. This article examines a summary report prepared in 1909 on a field study conducted during the reign of Abdulhamid II on the situation of the Karakeçili Yörük tribe. In a sense, these studies are significant in terms of recording the culture of the Karakeçili Yörük tribes, who are considered the original founders of the state, within the scope of Turkish ethnographic studies. Sultan Abdulhamid II's support for Domanıç and Hayme Ana is also important in terms of demonstrating the Ottoman sultans' view of the Turkish nation. According to this report, found in the Ottoman Archives, which contains the households and populations of the Karakeçililer living in the Kütahya, Eskişehir, Bilecik, Aydın and Balıkesir regions, as well as some of the folkloric values of the Karakeçililer, a total of 2,160 Karakeçili households were identified in 66 villages. In addition to demographic data, the document also contains various folkloric elements related to the cultural structure of the Karakeçili Yörük. The report includes information on handicrafts, wedding traditions, oral culture products, traditional clothing styles, and tomb visits. In particular, the nature of weaving activities and wedding ceremonies

Keywords: Kayı, Karakeçili, Yörük, Folklore

JEL Codes: Z1

¹ Doktora Öğrencisi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, ORCID: 0000-0002-6466-8945

Sorumlu Yazar (Corresponding Author): ahmetdemircan43@gmail.com

² Prof. Dr., Dumlupınar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kütahya, , ORCID: 0000-0002-0287-2991

Başvuru Tarihi (Received): 01.11.2025 **Kabul Tarihi** (Accepted): 27.01.2026

Giriş

Yörüklerle dair araştırmalar yapan Eröz (1967, s. 6) ve Sümer (1992, s. 16) Yörük kelimesinin “yörümek” fiilinden geldiği ve konargöçer, göçebe Türk tayfalarını karşıladığı noktasında hemfikirler. Eröz (1991, s. 20), “Yörük” kelimesinin aynı zamanda Anadolu’ya gelerek yurt tutmuş göçebe Oğuzları (Türkmenleri) ifade ettiğini de belirtir. Cevdet Türkay ise ‘Yörük’ kelimesinin çabuk yer değiştirebilen, Anadolu’nun çadırda oturan Türkmenleri anlamına geldiğini ve bunların sonradan Rumeli’ye de yayıldıklarını ifade eder (1979, s. 821). Yani Yörükler, göçebe bir hayat tarzını benimseyen, daha çok hayvancılık ile geçimini temin eden, kışın kışlak, yazın yaylaklarda konaklayan, Anadolu ve Rumeli’nde geniş yayılımları olan Türkmenlerdir. Daha kısa ifadeyle Yörükler, konargöçer bir yaşam tarzını benimsemiş Türklerdir. Bu grupların ne zamandan beri ‘Yörük’ adıyla adlandırılmaya başladıkları hususunda birkaç görüş vardır. Bu bağlamda “Yörük” tabirinin ilk olarak 12. yüzyılın ikinci yarısında, Anadolu’nun Türkleşme sürecine denk gelen bir dönemde kayıtlara geçtiği, bunun yanı sıra, terimin sistematik bir şekilde kullanımının ancak 15. yüzyılda, Osmanlı idari teşkilatlanması ve tahrir defterleri içerisinde kurumsal bir kimlik kazandığını öne süren görüşler de bulunmaktadır. Diğer bir görüş ise, “Yörük” adının, konargöçer grupların sosyal ve iktisadi yapılarının daha belirgin hale geldiği 17. yüzyılda yaygınlık kazandığını ileri sürmektedir (Matsubara, 2012, s. 1). Sümer, ise kavramın XIV. yüzyıldan itibaren ortaya çıktığı ve yaygın biçimde kullanılmaya başladığı belirtmektedir (2013, s. 570).

Günümüzde Orta ve Batı Anadolu’daki bazı köylere dair, yan yana oldukları halde Türk, Türkmen, Manav ve Yörük olarak bir ayrıma gidildiği görülür. Türk denilen köyler, Selçuklular ve Beylikler devrinde yerleşmiş Türkleri, Yörük köyleri 17. yüzyıldan önce o bölgede yaşayan ve son yüzyıllarda yerleşen Türkleri, Türkmen köyleri ise 17. yüzyıldan itibaren Orta ve sonra Batı Anadolu ile Marmara bölgesine yerleşmiş Türkleri karşılamaktadır (Sümer, 1992, s. 143). Yani Yörük ifadesi etnik bir ayırmadan değil konargöçer yaşam tarzından kaynaklanan bir durumdur.

XVI. yüzyıldan itibaren Anadolu’da iki Türkmen oymağından biri Sivas’ın batısından Ankara’nın güneydoğusuna kadar uzanan geniş sahada yaşayan Uluyörük Türkleri adıyla anılan Karakeçililer oluşturmaktaydı (Sümer, 2001, s. 427).

Karakeçili adının kaynağına dair ise iki temel görüş vardır. Birincisi, incelediğimiz raporda da belirtildiği üzere, Karacahisar’ın fethi sırasında kara renkli keçilerinin boynuzlarına mum bağlamak ve alay üzerine kara keçeden örtü örtmek suretiyle yaptıkları harp hilesinden dolayı bu adın verilmesidir (Cunbur, 1999, s. 28 ve Sakallı, 1997, s. 16). Nitekim raporu tutan kişiler bu anlatıyı bizzat o dönemki Karakeçili Yörüklerinden duyarak kaydetmişlerdir. İkinci görüş ise Karakeçililerin bu ismi keçilerinin kara renginden almalarıdır. Karakeçili Yörükleri Osmanlı belgelerinde daha ziyade “Karakeçi”, “Karakeçili Perakendes” veya “Türkman-ı Karakeçili” olarak geçmektedir (Halaçoğlu, 2012, s. 111).

Yusuf Halaçoğlu’nun 1453-1650 yılları arasını kapsayan tahrir defteri üzerine yaptığı araştırmaya göre Karakeçili Yörükleri, Kayı boyunun Ulu Yörük tayfasına mensup olup ülkemizde; Sivas, Mardin, Kırşehir-Çiçekdağı, Menteşe, Adana, Çorum, Ankara, Elmalı, Konya, Aydın, Yozgat, Kula, Kütahya ve Bursa’da ikamet etmekteydiler (2009, s. 1221-1229). Halaçoğlu bu araştırmasında Anadolu’da Kayı adını taşıyan toplam 221 yer tespit etmiştir ki (2009, s. XVII) bu da Kayı’nın 24 Oğuz boyu arasında Anadolu’da en fazla yerleşime sahip olan boy olduğu anlamına gelir. Bu yerleşimlerde toplam 1.707 Kayı cemaati tespit edilmiş olup bunlar 70.406 hanede 13.874 mücerred nüfusa sahiptirler (2009, s. XXXI). Karakeçililer ise Kayı içerisinde 303 cemaat olup bunlar 10.768 hanede 3.396 mücerred nüfusa sahiptir (2009, s. XXXIII). 16. yüzyıldan sonra Kırşehir yöresinde oturan Karakeçililerin büyük bölümü Eskişehir çevresine göçerek oraya yerleşmişlerdir. Bazı Karakeçili obaları daha batıya gidip Balıkesir yöresinde yurt tutmuştur

(Sümer, 2001, s. 427). Raporda belirtilen Karakeçili bölgeleri de bu göç sonrası buraya gelip yerleşenlerin devamı olmalıdır.

II. Abdülhamit döneminde (H.1321) yazılan Karakeçilere ait küçük bir risaleye göre aşiretin ismini bizzat Ertuğrul Gazi'nin verdiği ifade edilir (Bulduk, 1997, s. 39; Bilgin 2015: 10-16). II. Abdülhamit, Karakeçili Yörüklerine Osmanlıyı kuran Kayı boyuna mensubiyetleri sebebiyle ilgi göstermiş ve bilhassa Söğüt'te yaşayan Karakeçililer hakkında araştırmalar yaptırmıştır. Karakeçili Yörükleri günümüzde Urfa, Ankara, Kırıkkale, Diyarbakır, Bursa, Eskişehir, Bilecik, Balıkesir, Kütahya, Uşak ve sair yerlerde yaşamaktadırlar (Bulduk, 1997, s. 37-52).

Sümer, İslam Ansiklopedisinin “Karakeçili” maddesinde ayrıca şu bilgileri verir: “*Eskişehir yöresindeki Karakeçililerin uzun süreden beri her eylül ayında kadınlarında oluşturduğu kalabalık gruplarla Ertuğrul Gazi'nin türbesini ziyaret etmekte ve toylar tertip etmektedirler. II. Abdülhamid'in bu şenliklere resmî bir hüviyet kazandırdığı, devletin önemi kademelerine Karakeçilileri getirdiği, sarayda Karakeçililere mensup seçme gençlerden 200 kişilik bir bölük oluşturduğu, bu bölüğün kumandanı Mehmet Efendi'ye ayrı bir yakınlık gösterdiği ve onlara “öz hemşerilerim” dediği ifade edilmektedir*” (Sümer, 2001, s. 428).

1. Raporun Değerlendirmesi

Yazıya kaynaklık eden belge Osmanlı arşivlerinde, “*Kütahya Yörüklerinin isimleri ve adetleri hakkında malumatı havi bir yazı sureti*” adıyla ve BOA.Y.EE.0036.118.001 koduyla kayıtlıdır. Belge arşive kaydedilirken Kütahya Yörükleri şeklinde bir sınırlandırma ile kaydedilmiştir. Fakat belge incelendiğinde, sadece Kütahya'yı değil Bilecik, Eskişehir, İnegöl hatta Balıkesir ve Aydın'a dek uzanan bir coğrafyada ikamet eden Karakeçili Yörüklerini kapsadığı anlaşılabılır. İçeriğinde net bir bilgi bulunmasa da tasnif özetine belgenin 27 Nisan 1909 tarihli olduğu kaydedilmiştir. İki sayfalık olan bu raporun kim tarafından ve ne amaçla yazıldığı da belli değildir ve arşiv kodu, belgenin Yıldız Sarayından çıktığını göstermektedir. Belge için belirtilen tarih, II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesinden iki gün sonrasına rastlamaktadır. Muhtemelen bu rapor II. Abdülhamit'e sunulmak üzere hazırlanmış bir rapordur. Nitekim II. Abdülhamit Han Osmanlı hanedanının da bağlı olduğu bu Yörük aşiretine döneminde çok ilgi göstermiş, Söğüt ve çevresine dair araştırmalar yaptırmıştır. Dahası kendi muhafız alayını, akrabalarını dediği Söğütlü Karakeçililerden kurdurmuştur. Bu küçük rapor akıllara, 1886'da II. Abdülhamit'in emri ile kütüphanecisi Mehmet Emin Bey ve ekibinin Söğüt ve çevresine düzenlediği fotoğraf gezisini getirebilir. Fakat bu ekip zaten dönüşte padişaha bir rapor sunmuşlardır (BOA.Y.PRK.SRN.00002.00018).

Raporda; Bozüyük, Pazarcık, İnegöl, İnönü, Karacaşehir, Eskişehir, Kütahya, Seyitgazi, Örencik, İlyasbey, Aydın ve Balıkesir'de toplam 66 köyde ikamet eden Karakeçili Yörüklerinin sayısal durumu ve bazı kültürel unsurları hakkında bilgiler verilmiştir. Tablo 1'de Karakeçili boyunun kaç köyde ve kaç hane oldukları ve nerede ikamet ettikleri gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde 10 farklı Karakeçili boyunun 66 köyde 2.160 hane oldukları görülecektir. Nüfus hesaplama teamülleri gereği her hanede beş nüfus olduğunu varsayarsak toplam nüfusun 11 bin civarında olması gerekir. Belgede bu Yörüklerin Harameyn Yörükleri oldukları da ifade edilmiştir ki Harameyn kavramından kasıt, belgede de ifade edildiği üzere, bu Yörüklerden alınan vergilerin Harameyn-i Şerif bölgesine tahsis edilmesidir.

Tablo 1: Rapora Göre Karakeçili Cemaatleri, Köy ve Hane Sayıları

Yörük Boyu	İkamet Yerleri	Köy Sayısı	Hane Sayısı
Poyrazlı	Bozüyük	9	350
	Pazarcık	2	
	İnegöl	2	
Tolazlı	İnönü	4	350
	Bozüyük	2	
	Karacaşehir	5	

Özbekli	Eskişehir	8	250
Sazlı	Eskişehir	4	150
Akcin	Kütahya	5	150
Hacı Halil Obası	Seyitgazi	8	300
Veliler	Örencik	8	280
Karabağlı	İlyasbey	5	180
Softalı	Aydın ve Balıkesir	4	150
Akçakoyunlu	Aydın ve Balıkesir	-	-
Toplam	-	66	2.160

Ertuğrul Gazi'nin de mensubu olduğu Karakeçililer 12 boydan oluşmaktadır. Bu boylar; Veliler, Poyrazlı, Kıldanlı, Softalı, Karakayalı, Tolazlı, Sazlı, Hacı Halillü, Hayyam Kethüda, Akça Enli, Özbekli, Karabakılı'dır.³ Ertuğrul Gazi, bunlardan Softalı boyuna mensuptur. Ayrıca bu boylar dışında Şavak Ayta, Aydınli, Tekeli, Onamlı, Bakılı, Develi, Tevlezli, Kızılkeçili gibi gruplardan da bahsedilmektedir. Karakeçililer, Kayı boyunun diğer bazı oymaklar ile birlikte Moğolların baskısı nedeniyle Ertuğrul Gazi öncülüğünde, Horasan-Azerbaycan, Ahlat güzergahını takip ederek Anadolu'ya geldikleri belirtilmektedir (Güray, 2021, s. 158-159). Tablo 1 incelendiğinde raporun tutulduğu bölgelerdeki 10 boy arasında Kıldanlı ve Hayyam Kethüda boyları bulunmamaktadır. Raporun kapsamına giren bölgelerde bu iki boyun ikamet etmediği anlaşılmaktadır. Raporla, Akça Enli, Akcin şeklinde, Karabakılı ise Karabağlı şeklinde geçmektedir.

Raporun başında Karakeçili Yörüklerinin yerleşimleri ve sayıları verildikten sonra raporun geri kalanında bu aşiretin halk bilimsel değerlerinden bahsedilmiştir. Halıcılık, düğün adetleri, efsaneler, giyim-kuşam, türbe ziyaretlerine dair bilgiler içeren bu kısım en azından raporun tutulduğunun ifade edildiği 1909 tarihindeki Karakeçililer hakkında önemli bilgiler sunmaktadır.

Raporda ifade edildiğine göre Karakeçili aşireti üyeleri dedelerinden Kayı boyuna mensup olduklarını duyduklarını söylemişlerdir. Bu Yörük aşiretleri 1863'te Hüdavendigâr Valisi Ahmet Vefik Paşa'nın zorunlu iskânına kadar göçebe olarak dolaşmakta olduklarını, kışı Sakarya Nehri ovasında, baharı Aksu'da ve yazı Domaniç'te geçirdiklerini belirtmişlerdir. Fakat bu zorunlu iskânla birlikte kendilerine gösterilen yerlere köy kurmuşlardır. Ahmet Vefik Paşa Bursa valisi olduğu dönemde vilayet sınırlarını teftiş etmiş ve göçebe Yörük kabilelerini zorunlu iskâna tabi tutmuştur. Bunda vergi ve asker nüfusun tespiti gibi bazı nedenler etkili olmuştur. Nitekim 25 Kasım 1860 tarihli bir belgeye göre, bu tarihte İnönü'nün yedi köyüne iskân ettirilen Poyrazlı ve Tolazlı Yörükleri vergi vermede bazı sorunlar yaşayınca devlet meseleye el atmak zorunda kalmıştır (BOA. A.MKT. UM.00438.00033.002).

Bu Yörükler daha önce orduya asker vermezlerken raporun tutulduğu dönemde asker vermeye başladıklarını ifade etmişlerdir. Askerlik işi de yine yerleşik hayata geçişle başlamış olmalıdır. Nitekim 22 Ekim 1854 tarihli bir evraka göre 10 hane olarak Karacaşehir kazasına iskân edilen Özbekli cemaati erkeklerine askerlik muamelesi başlatılmıştır (BOA.C.AS.00933.40416.001). Askerden muaf oldukları zamanlarda askerlik yerine, Askere gerekli olan aba ve diğer dokumaların üretildiği Balıkesir'deki bu abahanenin ipini ve yünü Karakeçililer sağlamaktaydılar ve hatta bu durumun aksadığı dönemlerde aşiret beylerine merkezden uyarılar bile gitmiştir (Karakeçili Aşireti, s. 15-22).

³ Yusuf Halaçoğlu'nun 1453-1650 yılları arasını kapsayan 252 tahrir defteri üzerinden yaptığı araştırmada; Poyrazlı cemaati Bayındır boyuna mensup olarak 97 hane olarak Sivas'ta (2009, s. 1892), Tolazlı cemaati Eymür boyuna mensup olarak 3 hane olarak Manisa Demirci'de (2009, s. 2207), Özbekli cemaati Yıva boyuna mensup olarak 34 hane olarak İznik ve Niğde'de (2009, s. 1840), Akcin cemaati Akça İn olarak Alayundlu boyuna bağlı şekilde 84 hanede Eğirdir'de ve Akça İnli olarak Avşar boyuna bağlı şekilde 43 hanede Antep'te (2009, s. 64), Hacı Halil Obası cemaati Eymür boyuna mensup olarak 65 hane olarak Biga ve Malatya'da (2009, s. 952), Veliler cemaati Bayındır boyuna mensup olarak 122 hane olarak Maraş ve Aydın'da (2009, s. 1892), Karabağlı cemaati 7 hane olarak Diyarbakır'da ve Akçakoyunlu cemaati ise Bayındır boyuna mensup olarak yüzlerce hanede olarak Sivas, Birecik, Yozgat, İnegöl, Maraş, Ankara, Biga, İstanbul ve Çorum'da ikamet etmişlerdir (2009, s. 63-76).

Konargöçerler yaşayış tarzlarının bir gereği olarak Yörükler yaylak kışlak hareketine bağlı idiler. Onların hayat tarzı biraz da hayvanlarına otlak bulmak düşüncesinden doğan bir zorunluluktur. Bununla birlikte kısmi olarak tarımla da meşgul olmuşlardır (Halaçoğlu, 2009, s. XVIII). Rapora göre de Karakeçililer tarım ve hayvancılık ile geçinmektedirler. Fakat umumiyetle Yörüklerin geçim kalemi hayvancılık olmakla birlikte yaylak ve kışlak arasında intikalinin kolaylığı ve dayanıklılığı nedeniyle küçükbaş hayvancılık önde gelmektedir. Rapordan anlaşıldığına göre tarım da artık asli bir geçim kapısıdır. Tarıma geçişte devletin bazı zorlamaları da olmuştur. Osmanlı arşivindeki 13 Nisan 1852 tarihli bir belgeden, İnegöl, Pazarcık, Bozüyük, İnönü, Karacaşehir eksenindeki Poyrazlı ve Tolazlı aşiretleri tarım yapmadığı için devletin de bu aşiretleri tarıma zorladığı anlaşılmaktadır (BOA.MVL.00249.00022.001). Hatta bölge idarecilerine aşiretleri tarıma teşvik etmeleri için talimat gönderilmiştir. Bu bağlamda Yörük aşiretlerinin tarımsal hayata geçmeleri kolay olmadığı söylenebilir.

Yörüklerin hayvancılıkla uğraşmaları onların dokumacılıkta da gelişmelerini sağlamıştır (Halaçoğlu, 2009, s. XIX). Halıcılık ve çuhacılık bu noktada öne çıkmaktadır. Raporda da Yörüklerin dokuduğu halıların bir zamanlar çok kıymetli olduğu ifade edilmiş fakat raporun kaleme alındığı tarih olan 1909'da artık eskisi kadar halı dokuyan olmadığı belirtilmiştir. Bu noktada Yörük dönemindeki bir âdetten de bahsedilmiştir. Halıcılığın azalması da bu âdetten yüz çevrilmesine bağlanmıştır. Buna göre kız tarafına gelini almaya gidenlerden sözcü olan ve kız evini selamlayan kişiye büyük bir halı verilmedikçe izdivaç gerçekleşmezmiş. Bu âdetten dolayı halılar eskiden çok kıymetliymiş. Fakat raporda artık halıların kıymetten düştüğü ve dokuyanların da az olduğu ifade edilmektedir. Bunun yanında gelin, at ile kocasının evinin önüne geldiği zaman damadın babasına komşular, üzengilik ne var, diye seslenirler ve bunun üzerine kayınpeder veya varsa damadın erkek kardeşi gücü nispetinde geline keçi, koyun, sığır gibi hayvanlardan verir-miş. Bu gerçekleşmezse gelin attan inmezmiş. Rapora göre Yörükler sadece kendi aralarından evlenirler, hariçten kız alıp vermezlermiş. Bu uygulama Karakeçililerin dışa kapalı olmalarını doğurmakla birlikte kültürel değerlerin korunmasına da katkıda bulunmuş olmalıdır.

Yörükler arasındaki bir efsane de raporda yer bulmuştur. Bu efsane Karakeçili adının menşesine de ışık tutmaktadır. Buna göre; Osman Gazi, Karacaşehir kalesini zapt etmek için Yörük aşiretlerinden bin adet kara keçi toplamış, bu keçilerin boynuzlarına mumlar dikmiş ve keçileri kaleye doğru sevk etmiş, düşmana kalabalık görünerek düşmanı şaşırtarak kaleyi almıştır. Buna benzer efsaneler günümüzde bazı yerlerin alınmasında da anlatılmaktadır. Gerede Keçi Kalesi, Yerköy Keçi Kalesi, Kütahya Kalesi, Kozan Kalesi, Merzifon Bulak Kalesi, Niğde Keçi Kalesi, Anamur Mamuriye Kalesi, Ünye Kalesi, Bozkır Zengibar Kalesi ve Bayburt Kalesinin alınması ile Alanya, Manisa, Anamur'un fethedilmelerinde anlatılan efsanelerde de aynı motif vardır (Şenesen, 2019, s. 385-390). Bu efsanelerde de düşmana kalabalık görünerek korkutmak için keçilerin boynuzuna mum ya da çıra bağlanmış ve gece karanlığında düşmanın üzerine gönderilmişlerdir.

Raporda Yörüklerin kıyafetlerinden de bahsedilmektedir. Raporun yazıldığı tarihten önce Yörükler başlarına keçe külâh giyerlermiş. İhtiyarlar bu külâha ağabani, gençler ise Trablus kuşak bağlayarak sarık haline getirirlermiş. İhtiyarlar sırtlarına mintan, gençler ise kırmızı cepken giyerler, bellerine kırmızı yün veya ipek kuşak sardıkları gibi hayvana bindiklerinde eyeri tamamen örtecek şekilde geniş şalvarlar kullanırlar ve kırmızı çizme giyerlermiş. Raporda bu durum, eskiden bu şekildeydi, şeklinde ifade edildiğine göre 1909'da artık bu giyimin yaygınlığını yitirmiş olduğunu düşünebiliriz.

Son kısımda türbe ziyaretleri ve çocuklarına isim verme âdetleri hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Raporun yazıldığı tarihten on beş, yirmi yıl evveline kadar devam eden ama o zaman terk edilmiş olan bu uygulamaya göre bir Yörük beyinin erkek çocuğu doğduğu zaman Ertuğrul Gazi'nin Söğüt'teki kabri ziyaret edilir, burada kurban kesilerek çocuğa ismi burada verilirmiş. İfadelerden, bu uygulamanın aşiretin tüm bireyleri tarafından değil de sadece beyler tarafından ya-

pıldığı anlaşılmaktadır. Ertuğrul Gazi'nin türbesini ziyaret etmek sadece çocuğa isim koymak için de değildir. Senede iki defa tüm Yörüklerin topluca ziyareti de söz konusudur. Bu ziyaretlerde üç yüz atlı toplu halde türbe ziyaretine gelir, üç dört gün boyunca türbenin etrafında kalırlar, kurbanlar keserler ve cirit oynarlarmış. Bu uygulama günümüzde "Ertuğrul Gazi'yi Anma ve Yörük Şenlikleri" adıyla senede bir kez Eylül ayının ikinci haftasında yapılmaktadır ki bu yıl şenliklerin 744'üncüsü yapılmıştır. O dönemde bu şenliklerin artık yapılamadığı söylenmekle birlikte bunu Yörüklerin iskân etmelerine bağlamışlardır. Malum olduğu üzere II. Abdülhamit bu şenlikleri teşvik etmiş ve canlandırmıştır (BOA.DH.MKT.02427.00042.001). Hatta Abdülhamit Han bu ziyaretler sırasında Karakeçililerin rahat edebilmeleri için bir han bile inşa ettirmiştir (BOA.PLK.p.00048). Günümüzde de bu şenlikler devlet desteğiyle gerçekleştirilmekte olup devlet yöneticileri de bu törenlere katılmaktadırlar.

2. Sonuç

İki sayfadan müteşekkil bu kısa rapora göre, 1909 tarihinde Bozüyük, Pazarcık, İnegöl, İnönü, Karacaşehir, Eskişehir, Kütahya, Seyitgazi, Örencik, İlyasbey, Aydın ve Balıkesir'de toplam 66 köyde 2.160 hane Karakeçili Yörük'ü ikamet etmektedir.⁴ 12 boydan oluşan Karakeçili aşiretinin adı geçen yerlerde Kıldanlı ve Hayyam Kethüda boyları hariç, Poyrazlı, Tolazlı, Özbekli, Sazlı, Akcin, Hacı Halil Obası, Veliler, Karabağlı, Softalı ve Akçakoyunlu olmak üzere 10 boyu bulunmaktadır. Raporda Karakeçililerin nüfus verilerinin yanında el sanatları, düğün âdetleri, efsaneleri, giyim-kuşamı, türbe ziyaretleri gibi bazı halk bilimsel değerleri hakkında da bilgiler verilmiştir. Dokudukları halıların kıymetinden, düğünlerdeki bazı uygulamalardan, yerel kıyafetlerinin isimlerinden ve giyim tarzlarından, ataları olan Ertuğrul Gazi'nin türbesini ziyaret ritüellerinden bahseden rapor Karakeçili araştırmalarına katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

T. C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, Y.PRK.SRN.00002.00018, 27 Nisan 1886 (H. 23.07.1303)

BOA, Y.EE.0036.118.001, 27 Nisan 1909 (H. 06.04.1327)

BOA, PLK.p.00048, 2 Kasım 1907 (H. 30.07.1320)

BOA, A.MKT.UM.00438.00033.002, 25 Kasım 1860 (H. 11.05.1277)

BOA, MVL.00249.00022.001, 13 Nisan 1852 (H. 22.06.1268)

BOA, C.AS.00933.40416.001, 22 Ekim 1854 (H. 29.01.1271)

BOA, DH.MKT.02427.00042.001

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi II. Abdülhamit Han Fotoğraf Albümleri Koleksiyonu (http://katalog.istanbul.edu.tr/client/tr_TR/default_tr/search/results?te=&lm=IUNEKABDUL Erişim adresi: 23.09.2025)

Araştırma Eserleri

Bilgin, T. (2015), *Milli Mücadele Döneminde Bilecik*, Bilecik: Bilecik Üniversitesi Yayınları.

Bilgin, T. (2020), *Anadolu yükselirken Bilecik mülakatı*, İstanbul: Babıali Kültür Yayınları.

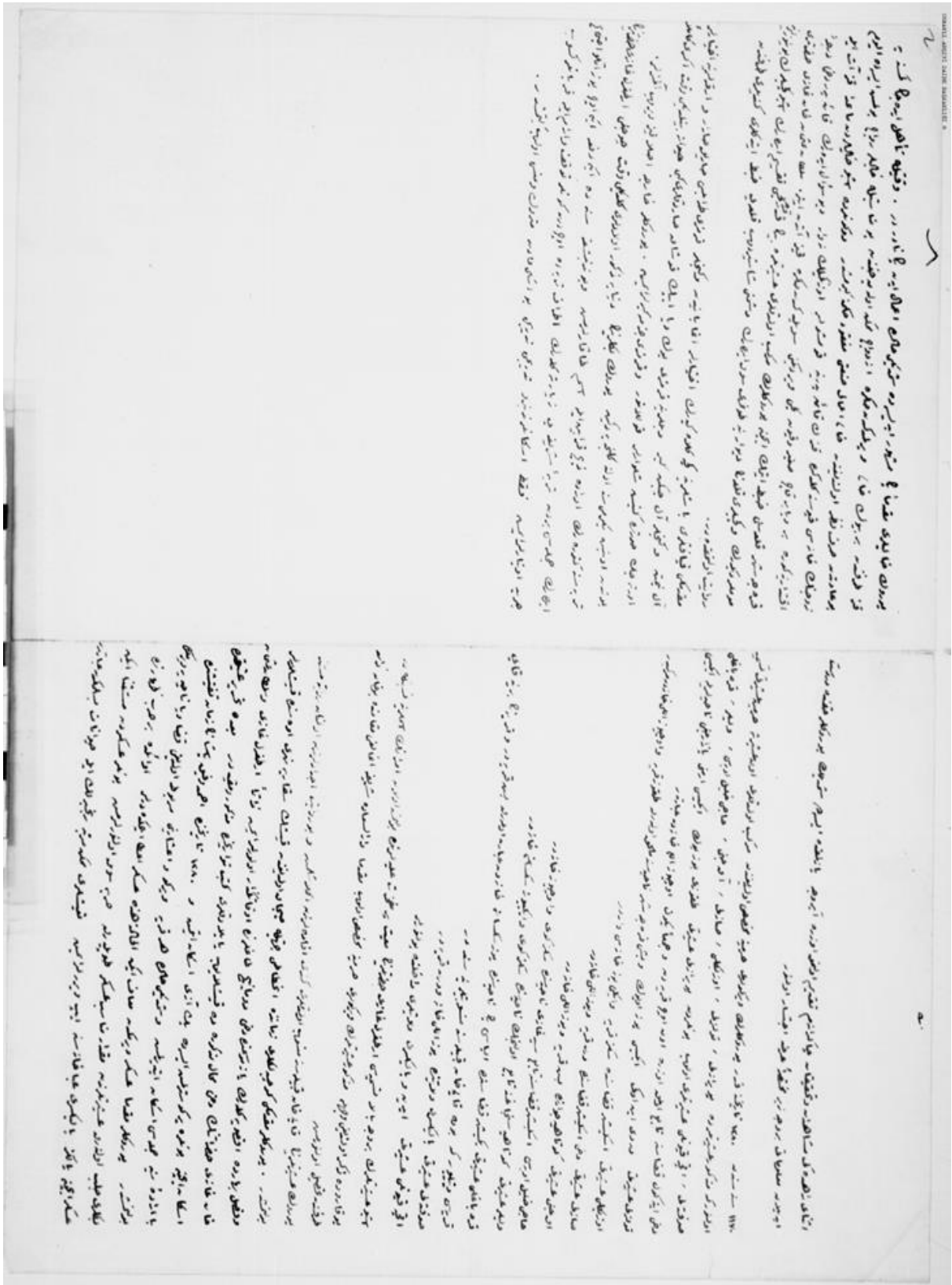
Bilgin T.- Demiryürek, H. (2015). *Tarih boyunca Söğüt ve kültürü*, Bilecik: Başkent Klişe Matbaacılık.

⁴ Saymış olduğumuz bu bölgelerin tarihteki önemi için bkz. Halim Demiryürek, Ertuğrul Sancağı (1900-1918) Bilecik Üni. Yay. Bilecik 2015.; Taner Bilgin Anadolu Yükselirken Bilecik Mülakatı, Babıali Kültür Yay. İstanbul, 2020; Taner Bilgin- Halim Demiryürek, Tarih Boyunca Söğüt ve Kültürü, Bilecik 2015.

- Bulduk, Ü. (1997). İdari ve sosyal açıdan Karakeçili aşiretleri ve yerleşmeler. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 30, 37-52.
- Cunbur, M. (1999). Gözden kaçan bir risale. *Türk Kültüründe Karakeçililer Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri* içinde (ss. 27-33). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Demiryürek, H. (2015), Ertuğrul Sancağı (1900-1918). Bilecik, Bilecik Üniversitesi Yay.
- Eröz, M. (1967). Türk köy sosyolojisi meseleleri Yörük-Türkmen köyleri. *Türkiye Harsi ve İçtimai Araştırmalar Dergisi*, 81, 119-154.
- Eröz, M. (1991). *Yörükler*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Güray, Ş. (2021). Urfa bölgesinde yaşayan Karakeçili Aşireti. *Türk Dünyası Araştırmaları*. 252. 153-170.
- Halaçoğlu, Y. (2009). *Anadolu'da aşiretler, cemaatler, oymaklar (1453-1650)*. Ankara:Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Halaçoğlu, Y. (2012). *Türkiye'nin derin kökleri Osmanlı kimliği ve aşiretler*. İstanbul:Babıali Kültür Yayıncılığı.
- Karakeçili Aşireti, Tahir Bey Matbaası, İstanbul, 1321
- Matsubara, M. (2012). *Göçebeliğin dünyası Türk Göçebelerinden Çoşlu Yörüklerin etnografyası*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Sakallı, B. (1997). Karakeçili aşireti ve Millî Mücadelede Karakeçililer. *Karakeçili III. Uluslararası Kültür Şenliği içinde*. Ankara:Karakeçili Kaymakamlığı Yayını.
- Sümer, F. (1992). *Oğuzlar (Türkmenler)*. İstanbul:Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Sümer, F. (2001) Karakeçili. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*. 24. 427-428.
- Şenesen, R. O. (2019) Kalelerin alınması ile ilgili anadolu efsanelerinde “Yanılsama yoluyla aldatma motifinin versiyonları üzerine bir araştırma”. V. Aşkaroğlu (ed.) *II. Dergi Karadeniz Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu Kitabı* içinde (ss. 385-390.
- Türkay, C. (1979). *Başbakanlık arşiv belgelerine göre Osmanlı İmparatorluğunda oymak, aşiret ve cemaatler*. İstanbul:Tercüman Gazetesi Yayınları.

EKLER:

EK 1: 1909 Tarihli Karakeçili Raporu ve Transkripsiyonu (B.O.A. Y.EE.0036.118.001)



Esnâ-i râhdaki müşâhedât ve tahkikat çâkerânem takdim olunmak üzere ayrıca yazılmakta ise de şimdilik Yörükler hakkında derdest edilen malumatı ber-vech-i zîr muhtasaran arz-ı ictisâr olunur.

1170 senesinden 1280 tarihine kadar Yörüklerin vergileri Harameyn'e mahsus olduğundan mürekkeb oldukları on aşirete Harameyn aşireti tesmiye olunur ki mezkûr aşiretler de Poyrazlı, Tolazlı, Özbekli, Sazlı, Akcin, Hacı Halil Obası, Veliler, Karabağlı, Softalı, Akçakoyunlu, aşiretleri olup bunlardan Poyrazlı aşireti dokuzu Bozüyük, ikisi Ermeni Pazarcık'ı nahiyeleriyle, ikisi dahi İnegöl kazasına tabi olmak üzere on üç karyeden ve ceman yekûn üç yüz eli haneden ibarettir.

Tolazlı aşireti dördü İnönü ikisi Bozüyük ve beşi Karacaşehir nahiyesine mülhak olarak dokuz karye ve üç yüz elli haneden mürekkebtir.

Özbekli aşireti Eskişehir kazasında sekiz karye ve iki yüz hanesi vardır.

Sazlı aşireti dahi Eskişehir kazasında dört karye ve yüz elli hanedir.

Akcin aşireti Kütahya civarında beş karye ve yüz elli hanedir.

Hacı Halil obası Eskişehir kazasına tabi Seyitgazi nahiyesinde sekiz köy ve üç yüz hanedir.

Veliler aşireti Kütahya sancağına tabi Örencik nahiyesinde sekiz köy ve iki yüz seksen hanedir.

Karabağ aşireti Yenişehir kazasında İlyasbey nahiyesinde yüz seksen haneden ibaret olarak beş karyedir ve karyenin birine Kayı karyesi denilir ki bura Kayıhan kabilesine mensubiyetlerine senettir.

Softalı aşireti Aydın ve Balıkesir vilayetinde yüz elli hane ve dört karyedir.

Akçakoyunlu aşireti Aydın ve Balıkesir vilayetleri dâhilinde bulunurlar.

İşbu aşiretlerin ber-vech-i bâlâ tesmiyesi Ertuğrul Gazi Hazretlerinin maiyet pûr mağfîret Aliyelerinde bulunmuş olan ümeranın isimlerine nisbettir. Yukarıda zikrolunduğu vecihle mezkûr aşiretlerin vergileri Harameyn'e mahsus olup mukaddemâ dârü'l-saâdet-i şerife ağalığı makamında bulunan zat tarafından tahsil olunurmuş.

Yörük aşiretlerinin Kayıhan kabilesine mensup oldukları kendi ifadelerinden anlaşılmış ve bu rivayet ecdatlarından olunan rivayete müstenid bulunmuştur. Yörükler mukaddemki göçebelikleri zamanında inhitâtı cihetiyle sıcak olduğundan kışın Sakarya Nehri ovasında kışlarlar ve fasl-ı baharda Aksu'ya gelerek yaz mevsiminde dahi Domaniç dağlarında evkat-gûzar olurlar imiş. Zaten Ertuğrugazi ve Sultan Osman Han Gazi hazeratının dahi mahal-i mezkûrede kışlayıp yayladıkları kitab-ı tevarihte mezkûr ve mukayyittir. Ba'de tahrir-i atikte iskân için bunlara yer gösterilmiş ise de pek azı iskân etmiş ve 1280 tarihinde Ahmet Vefîk Paşa'nın zaman-ı teftişinde bâ-irâde-i seniyye cümlesi iskân ettirilmiş ve şimdiki halde her karye vergi ve öşrünü merbut olduğu kaza veya nahiyeye vermekte bulunmuştur. Yörükler mukaddema asker vermekten muaf iken el-hâletü hâzihi asker ita etmektedirler. Evâilde bir harp zuhurunda beyleri celp olunarak aşiretlerinden miktar-ı münasip asker toplayarak harbe sevk olunurlarmış. Bunlar askerden müstesna iken asker için yalnız Balıkesir abâhanesine ip verirler imiş. Ta'yîşleri mümkün mertebe rençperlik ile hayvanat beslemekten ibarettir.

Yörük halıları mukaddema pek meşhur idiyse de şimdiki halde imal eden pek nadirdir. Vaktiyle te'hîl edecek kimesneye kız tarafından bir büyük halı verilmedikten sonra izdivaç mümkün olamayacağından bu münasebetle halılar revaç bulmuş ise de elyevm bu adetten sarf-ı nazar olduğundan halı imali sanatı mefkud hükmüne girmiştir. Düğünler işbu halılardan maada kız at ile zevcinin hanesi kapısına geldiğinde kızın kayın pederine komşular "Üzengilik ne var" diye

sual ederek kayınbirader dahi derece-i iktidarına göre bir veya birkaç sığır ve koyun, keçi verdiğini söyledikten sonra kız attan iner.

Sultan Osman Han Gazi hazretleri Karacaşehir kalesini zapt etmek için Yörüklerin mürekkebi oldukları aşiretlere bin karakeçi taksim ederek işbu keçilerin boynuzlarına mumlar dikip ve keçileri kalenin duvarına doğru sevk ederek ve düşmanı şaşırtıp kaleyi zapt ettikleri kendileri tarafından rivayet olunmaktadır.

Mukaddemki kıyafetleri başlarına keçe külah giyerek ihtiyarlar ağabandan ve gençler kırmızı Trablus (Trablus Kuşağı) sarık sarar ve arkalarına ihtiyarlar nimten ve gençler al cepken giyer ve bellerine kırmızı yün veya ipek kuşak sardıkları gibi hayvana binildiği vakit eyeri kâmilan örtecek surette geniş şalvarlar kullanır ve kırmızı çizme giyerler imiş. Yörükler harice asla kız verip almazlar. Bundan on beş yirmi sene evveline gelinceye değin Yörük beylerinin dünyaya zükûr evlatları geldiği vakit çocuğu Ertuğrul Gazi Hazretlerinin türbesine getirerek orada zebh-i kurban ile isim takarlarmış. Ve bundan başka senede iki defa iki üç yüz atlı içtima ederek cümlesi birden türbe-i şerifeyi ziyarete gelerek etraf-ı türbede üç dört günler tevakkuf ve ârâm ile kurbanlar kesip cirit oynarlar imiş. Fakat iskânlarından beri tedrici tedrici bu eski adet metruk ve mensî olup gitmiştir.

EK 2: Bozüyük Yakınlarında Poyrazlı Yörüklerinden Bir Aile (1880) (İstanbul Üniversitesi II. Abdülhamit Han Fotoğraf Albümleri Koleksiyonunu)



EK 3: *Bozüyük Yakınlarında Poyrazlı Yörükleri ve Çadırları (1880) (İstanbul Üniversitesi II. Abdülhamit Han Fotoğraf Albümleri Koleksiyonunu)*



EK 4: *Bozüyük Civarında Poyrazlı Yörükleri Cirit Oynarken (İstanbul Üniversitesi II. Abdülhamit Han Fotoğraf Albümleri Koleksiyonunu)*



EK 5: Ertuğrul Gazi Türbesine Girmek İçin Sıraya Girmiş Karakeçililer (24 Haziran 1895) (İstanbul Üniversitesi II. Abdülhamit Han Fotoğraf Albümleri Koleksiyonunu)

